

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו הפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' ט"ז באב - שבת כ"ב באב תשפ"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

מסכת עבודה זרה נ"ג-נ"ט

בס"ד שבוע פרשת עקב

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.ג.צ.ב.ה

דף נ"ג ע"א

לבטל. ע"כ. והב"י [יורה דעה סימן קמ"ו] כתב על זה, ותמהני על זה מדין מכרה ומשכנה דבסמוך דמשמע דאפילו מוכר ברצונו לא בטלה. ע"כ. והדרכי משה כתב לחלק דשאני התם דלא ידעינן בודאי שבטלה, משא"כ כאן.

לא נצרכה, שיש לו בה שותפות, וקמ"ל ישראל הוא דלא מבטל דעובד כוכבים, אבל עובד כוכבים דנפשיה מבטל.

ובאמת דברי הב"י צ"ע, דלכאורה לא דמי מי שאינו עובד עבודת כוכבים לגר תושב, דלגר תושב יש דין מיוחד, ודין זה חל עליו רק אחר שקיבל בפני בית דין, וקיימא לן שאין לנו גר תושב בזמן הזה, ומה ענין זה לישמעאלים אף שאינם עובדים עבודה זרה, הרי כהנה רבים הגוים שאינם עובדים עבודה זרה, וכי בדק רבי אלעזר הקפר את הגוי אם עובד הוא עבודה זרה, ואם היה מבטלה מיד מנין לו שעובד עבודה זרה הוא, והיותר קשה, שלא מסתבר שאיתי הגיתי שביטל עבודה זרה דבני עמון היה אז עובד עבודה זרה, ובודאי לא כפוהו על ביטול זה, דמצאנו שהיה אחר כך משרי צבא דוד בברחו מפני אבשלום, אם כן לכאורה הוא להיפך, דהיום יכול כל גוי לבטל, דאין לנו דין גר תושב, וצ"ע ג.

והקשה הריטב"א דמה מועיל בטול זה, דהא מתסרא מפני חלקו של ישראל, ואפילו חלקוהא קיימא לן דבדאורייתא אין ברירה וכל שכן באיסורי עבודה זרה. והרמב"ן תירץ דמיירי כשהיה חלקו של נכרי מבורר ביד או ברגל או שהיה של כסף ושל נחושת ונחושת של זה וכסף של זה. והרשב"א השיג עליו דא"כ פשיטא דנכרי מבטל חלקו שהרי אין כאן שותפות גמור. ואחרים תירצו דנפקא מינה שאם מכר נכרי חלקו שיהא דמים מותרין, וכתב על זה הריטב"א דגם זה אינו נכון, דהא קיימא לן דדמי עבודת גלולים ביד נכרי מותרין ואם כן מה הועיל לו בטולו. וכתב דהנכון דנפקא מינה שלאחר בטול נתן נכרי זה חלקו לישראל, שיהא החלק ההוא מותר בהנאה לישראל אם חזר ומכרו לנכרי, ואילו לא קדם נכרי ובטלו הוה לי דמי ע"ג ביד ישראל שהם אסורים.

ולחלכה [שולחן ערוך סימן קמ"ו], [סעיף ה'] עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים אף על פי שאינה שלו, ואפילו אינו עובד לאותם עבודת כוכבים. ואפילו בעל כרחו. ובלבד שידע בטיב עבודת כוכבים. אבל קטן שאינו יודע בטיב עבודת כוכבים, וכן שוטה וכן מי שאינו עובד כוכבים, כגון גר תושב, אינם יכולים לבטלה. (ואומות שלנו וישמעאלים שאינן עובדי עבודת כוכבים, אינם יכולים לבטל) (בית יוסף בשם הרמב"ם פ"ח).

כיצד מבטלה קטע ראש אזנה, ראש חוטמה, ראש אצבעה.

[סעיף ו'] כיצד מבטלה, נטל מהאשרה מקל או אפילו עלה אחד לצרכו, נתבטלה. ובין האשרה עצמה ובין השפאים שנטל ממנה, מותרים. ואם נטל השפאים לצרכה, דהיינו ליפותה, לא נתבטלה, והיא אסורה והשפאים מותרים.

ולעיל [מ"ג ע"א] אמרו שמבטלה הגוי בעל כרחו. ולקמן [ע"ב] אמרו, עבודת כוכבים שהניחיה עובדיה בשעת שלום מותרת, בשעת מלחמה אסורה. ע"כ. הרי דבטלה אף בלא מעשה. וכתב המרדכי [סימן תתלה]. כתב ראב"י העזרי, קבלתי דהיכא דהוא אנוס כי הכא כעין סטרו ובטלו לא בטל עד שיעשה מעשה בגופה, כההיא דאמרינן עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו, אבל היכא דלא אינס אז פוסל העובד כוכבים עבודת כוכבים באמירה או במחשבה בעלמא, תדע דהא תנן עבודת כוכבים שהניחיה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה וטעמא משום דאנוסים

כולל ומכון ראש פינה:

ולהלכה [שולחן ערוך יורה דעה סימן קמ"ו ס"ח] מכרה או משכנה, אפילו לצורך ישראל, לא בטלה. ויש מתירין בצורך ישראל. הגה: משמשי עבודת כוכבים, אם משכנו או מכרו הוי ביטול (וכן משמע בטור סימן קל"ט וכ"כ הב"י).

דף נ"ג ע"ב

מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

והקשו הראשונים דדילמא עבוד בהו מעשה, יש אומרים דרב יהודה סבר כמאן דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפילו על ידי מעשה, והראב"ד תירץ דאפילו למאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה הני מילי דבר של יחיד אבל דבר של רבים אינו נאסר. והרמב"ן דחה דבריו עיי"ש, וכתב דיש לומר דבאמת הנהו נמי בביטול בעלמא סגי להו, ואף על גב דירושה היא לכם מאבותיכם, כיון שעל כרחם אסרוה משום מעשה עבודה זרה, דנכרי היא ולא דיישראל, ואף על פי שאמרו שאפילו נכרי שעובד עבודה זרה של עצמו משבאת ליד ישראל אין לה בטלה, זו יש לה בטלה, דכיון דשל ישראל היא ועל כרחם עבודה קנו אותה בגזילה ונעשית שלהם לענין איסורא, הלכך דינה כעבודה זרה של נכרי לגמרי, ויש לה ביטול קודם שלקחיה מהן לזכות בה מידו של נכרי, וכתב לחדש עוד דעיקר קרא כי כתיב בישראל העובד עבודה זרה כתיב, אבל עבודה זרה דנכרי ביד ישראל יש לה בטלה מן התורה, ולא אסרוה אלא משום גזירה.

בימוס שנפגם אסור.

פירש רש"י שנפגם כל שהוא, והכי דייק לישנא, וכתב הריטב"א דלפי זה יש לפרש שהפגימה במקום שנראה לעין, דאי לא דילמא לא חזייה גוי דלבטלה. אבל הראב"ד פירש שנפגם רובו, וכן אמרו בתוספתא בימוס שנפגם רובו מותר, מזבח שנפגם רובו אסור עד שינתץ רובו, פירוש, מזבח שנפגם רוב כל אבן ואבן אבל עדין עצומו של מזבח קיים אסור עד שינתץ רובו.

ולהלכה [שולחן ערוך יורה דעה סימן קמו סעיף י"ב], מזבח של עבודת כוכבים שנפגם, עדיין הוא אסור עד שינתץ רובו על ידי עובד כוכבים. ובימוס שנפגם, מותר. איזהו בימוס ואיזו מזבח, בימוס, אבן אחד; מזבח, אבנים הרבה.

דף נ"ד ע"א

מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה מולנערה לא תעשה דבר.

כתב הריטב"א דאיכא דקשיא ליה דהא קיימא לן דבעבודה זרה יהרג ואל יעבור, ואפילו לרבי ישמעאל בפרהסיא מיהת יהרג, וכן בשעת השמד לדברי הכל,

[סעיף ז'] צלם של עובד כוכבים שקטע ראש אזנה או ראש חוטמה או ראש אצבעה, או שמיעכה בפניה אף על פי שלא חסרה, בטלה. מיעכה שלא בפניה ולא חסרה, או רק בפניה השתי בפניה או גררה או זרק בה את הצואה, לא בטלה. הגה: וי"א דאפילו בטלה באמירה בעלמא, הוי ביטול. אבל אם בטלה מכה אונס, אינה מבוטלת עד שיעשה מעשה בגופה, כמו שנתבאר (מרדכי ר"פ כל הצלמים בשם ראבי"ה).

רק בפניה, השתי בפניה, גררה, זרק בה את הצואה הרי זו אינה בטילה.

כתב הריטב"א, דוקא נקט האי לישנא שעשה כן לפי שעה, אבל עושה כן תדיר ודאי בטלה, וכדאיתא בפרק כל הצלמים, ולהכי לא קתני רוקק משתיין.

מכרה או משכנה רבי אומר בטל.

פירש הרמב"ן, משכנה דומיא דמכרה, שהרהינה אצלו והגיע זמן ולא פדאה, אי נמי שנשתקעה אצלו, הא לאו הכי אפילו רבי מודה דלא בטלה.

וחכמים אומרים לא בטל.

אמרו בגמרא משום דמאיסורא לא מייאש, דמימר אמר מזבן לה לגוי אידי דדמיה יקרים. וכתב הריטב"א דשמע מינה דדוקא בע"ז ממש, אבל משמשי עבודה זרה ליכא למימר הכי ואפילו רבנן מודו דמכירתן זהו בטולם, והלכתא כרבנן. וכתב דמעתה גוי שמכר עבודה זרה לישראל צריך שיבטלנה קודם לכן, אבל משמשי עבודה זרה כגון כוסות ומחתות החטאים בנפשותם [הנוצרים] מכירתן בטולן ואין צריך לומר מלבושי הגלחים שהם משמשי משמשין.

מחלוקת בצורך גוי וכו'.

פירש רש"י דלאו דוקא צורך, אלא אפילו לסתם בני אדם, ומשום דסתם לוקחי מתכות צורפין הן. אבל הרמב"ן הכריע כדברי הראב"ד שפירש דדוקא בצורך. וכתב הר"ן, ולענין הלכה מסתברא דכיון דפלוגתא דאמוראי היא אי בצורך ישראל ד"ה בטל או דלמא אפילו בצורך ישראל מחלוקת ולא ידעין מאן אמר הא ומאן אמר הא, נקיטינן לחומרא כרבנן דאמרי לא בטל, דרבים נינהו אליבא דמ"ד דאפילו בצורך ישראל מחלוקת דספיקא דאורייתא הוא ולחומרא, ושכן נראה דעת הרי"ף שהביא המשנה כצורתה והשמיט הך שקלא וטריא דצורך גוי וצורך ישראל. אבל הרמב"ם כתב [פ"ח מהלכות עבודת כוכבים] או שמכרה לצורך ישראל הרי זו בטלה, אבל אם משכנה או מכרה לעובד כוכבים או לישראל שאינו צורך הרי זו אינה בטלה. ולמדנו שדעתו גם כן דבצורך דוקא עסקינן ולא כדברי רש"י הנ"ל.

ורבי זירא מדבר אפילו בשעת השמד כמבואר בסוגיא. וכתב הריטב"א להנכון בזה דאף על גב דעבודה זרה וגלוי עריות לכתחילה יהרג ואל יעבור, מ"מ אם עבר ולא נהרג פטור ממינת ב"ד, שאין אדם נהרג אלא בעובד במזיד והתראה, וסבר רבי זירא דכיון שפטורין בדיעבד לא חשיב עובדי עבודה זרה ואינם בכלל לא תעבדם אלא שמצווים ליהרג משום קידוש השם, וכיון שהוא לא נקרא עובד עבודה זרה אף הבהמה שעבדו לה אינה נקראת נעבד. וכתב דכן פירשו ר"י והרמ"ה.

כגון שניסך לה יין בין קרניה ועבד בה מעשה.

כן היא הגירסא בריטב"א, ולא כדלפנינו דאיתא דעבד בה מעשה, שהוא ביאור על ניסך לה יין בין קרניה, ולריטב"א הם שני דברים, וכתב דמיירי בשעשה שם מעשה ניכר כגון שחקק בקרניה מקום לנסוך, וקמ"ל דאף על גב דלא עבד בה מעשה בגופה של בהמה ממש הרי הוא מעשה גמור כיון שהוא מגופה, וכתב עוד דנראה דהוא הדין באילן שחקק בו לנסך שם יין מתסר כחפירת בורות או כגדעו ופסלו לעבודה זרה. אמנם כתב בשם הרשב"א דדוקא בעינן חפר בה או שגדעו ופסלו.

דף נ"ד ע"ב

הכנו שגנזנו, והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהן, והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו להו, הכא נמי כיון שעשה בה מעשה אסרה.

כתב הר"ן דמכאן נ"ל דמשמשי עבודת כוכבים של ישראל אין להם בטלה, דמסתמא משמע דאחו לעבודת כוכבים נשתמש בכלים הללו ולא עשאן לעבודת כוכבים עצמה, ואי ס"ד דבבטול סגי להו למה להו גניזה ליבטלינהו ולישתמש בהו הדיוט, אלא ש"מ שאין להם בטלה:

אעפ"י שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שחין ומערות אסרה.

פירש רש"י חפר בה בורות לעבודה זרה אסרה אף להדיוט. וכן פירש הראב"ד דדוקא שחפר בה בורות לשם עבודה זרה לחשבה שימצאו שם מים לעובדיה. והקשה הריטב"א דהא משמע דחפירה זו כדי שיהא בה תפיסת ידי אדם היא באה ולאפוקי לקרקע עולם מדין מחובר, ואם כן למה לי לשם עבודה זרה והא נפקא ליה מדין מחובר. וכתב דיש לתרץ דכל שהדבר הנעבד נתלש לגמרי ודאי אסור אף על פי שלא נתלש לשם עבודה זרה כיון דהשתחוה לו בתלוש, אבל בזו שעדיין קרקע עולם מחוברת כתחילתה, וחפירת בור אינו מעשה אלא למקום הבור דלית ביה אלא אורא בעלמא, לא מתסרה בהשתחוה משום מעשה שעשה במקצתו אלא בשעשה אותו מעשה לשם עבודה זרה ועל דעת לאסור הקרקע

כולו שעשאו נעבד. וכתב דכן נכון, שאם לא כן אין לך קרקע עולם שאינו נאסר, שהרי יש כמה בורות, וסדנא דארעא חד הוא. והא דאמרינן דכי חפר בה בורות שחין ומערות אסרה פירושו שאסרה כולה ואפילו קרקע עולם הנשאר שעשאו נעבד, ומכל מקום הא דאמרינן שאם חפר בה בורות שחין ומערות אסרה, אין הכונה שאסרה בחפירה, אלא שאסרה בהשתחוה, בשחזר והשתחוה לה, דהשתא חשיב כמשתחוה לדבר תלוש ליאסר אפילו להדיוט כל מה שהשתחוה לו, אבל אם לא חזר והשתחוה לא, דהא ודאי לא מתסר משום חפירה שחפר לשם עבודה זרה, ואפילו למאן דאמר דעבודה זרה אסורה מיד, הני מילי בתלוש אבל זו שהיתה מחוברת וחפירה זו עשאה תלוש להיות ראויה ליאסר, לא מתסרא עד שתעבד לדברי הכל, וכן כתב הראב"ד ז"ל. וכן עיקר.

למעוטי ערלה וכלאי הכרם, שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת.

הריטב"א בקידושין האריך בזה, דמה שכתב לשון דיעבד מכרן, קתני בדוקא, שלכתחילה אסור למוכרן ואפילו מדאורייתא, אבל קידש לאו דוקא דיעבד, אלא אף לכתחילה רשאי לקדש בהם ולעשות כל צרכיו, מן הטעם שאמרו בירושלמי לפי שאינם דמיהן, דהיינו דהרי הוא כמוכר עפר, דאין לאיסורי הנאה שויות, וממילא הכסף שקיבל עבורם הרי הוא כמתנה, דאין לאיסורי הנאה דמים, וזה לא כדברי רש"י בחולין שכתב שהדמים אסורים בהנאה מדרבנן משום קנסא, ואכמ"ל.

שאלו את הזקנים ברומי אם אין רצונו בעבודת כוכבים וכו'.

והנה ודאי אין כונתם לומר שח"ו אין בו כח להלחם בעבודה זרה, דאף עובדי עבודה זרה מודים כי הוא אלהי האלהים, אלא הוא הויכוח שמתווכחים עובדי עבודה זרה עם ישראל וטוענים שמותר וצריך לעבוד לאמצעים, כלשון הרמב"ם [הלכות עבודת כוכבים פרק א' ה"א] בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו, ראויין הם לשבחם ולפארתם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארתם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה הוא שירמיהו אומר מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל

מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא:

[הלכה ב'] ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ, ומודיע להם צורה שבדה מלבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו, והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעבודה וליראה ממנה, וכהניהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך כך ואל תעשו כך וכך. והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך, והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן והיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללם ולדמותן, אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו. ע"כ הנצרך לעניננו.

ובאמת עומק הענין הוא דטענת העובדים הנ"ל היתה שבורא העולם מרומם ומנושא מעולמו, ואין זה מכבודו שיעבדוהו יצורים שפלים, וגם לפני המלך אין כל אחד רשאי לבא, והנצרך לדבר מאת המלך פונה לעבדיו שריו ומשרתיו, וממילא כמו שהמלך צריך למשרתים ושרים שינהלו את ענייני הממלכה, דודאי אין זה כבודו של מלך להביא לחם לחנויות ולתפוס גנבים.. כן גם הבורא עולם צריך את משרתיו מטעמים הנ"ל, וממילא זו טענתם, אם כטענתכם שאין בורא עולם חפץ בעבודה זרה, מדוע אינו מבטלה, ומזה שאינו מבטלה הרי זו ראייה כי חפץ הוא בה כנ"ל.

ובאמת הטעות בזה ניכרת, כי לפני המלך אין יכול לבוא כל אחד מנתיניו, אבל אשתו ובניו יכולים לבא אליו ולבקש בקשתם ורצונם ואין הם צריכים אמצעים כלל, ואדרבה אם יפנו המלכה והבנים למלך על ידי אמצעים הרי הם פוגעים בו בהראותם ריחוק ממנו. אלא לדור בבית המלך, אף שאתה בנו או אשתו מחייב הנהגה מיוחדת, כי

לא הרי ההנהגה בבית המלך ובקרבתו כהנהגה בשוק... וכאן מצא היצר מקום להטעות את הבריות, שהרי רוב בני אדם אינם חפצים בהגבלות ואיסורים על מאוייהם ותאוותיהם, ועל כן בחרו להם דרך של ריחוק מאביהם שבשמים שבזה יוכלו לעשות כל אשר לבם חפץ, ומאידך לפי שאת יצרם לאמר כי עובדים הם אותו, אמנם רק לכבודו הם עובדים את עבדיו. אבל עם ישראל ששמעו על הר סיני אנכי ה' אלקיך, ואומרים בכל יום שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ונצטוו על אהבתו בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד, והכתוב צווח ואומר בנים אתם לה' אלקיכם, הרי הם דרים בבית המלך שהוא אביהם, ואין להם לפנות לאף כח אחר, וזוהי העבודה זרה שנאסרה בתורה, ולכן זכו במדבר למן ושליו, ענני כבוד, כאשר ישא איש את בנו, ובאמת דבר זה נוהג תמיד בישראל עם קרובו, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו.

ועל זה ענו הזקנים לפילוסופים כי אי אפשר לבטלה, כי עובדים לדברים הנצרכים, ומה שענו להם שיטל שאינם נצרכים וישאיר הנצרכים, ענו להם אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו, שאומרים תדעו שהן אלוהות שהרי הן לא בטלו. וביאר רבינו המהר"ל לכוונתם, שהכתוב אומר כי נתן הבחירה לבני אדם לעשות כרצונם, ואם היה זה שקצת יהיו נאבדין וקצת מקוימין, כאלו היה השם יתברך נותן לטעות, ולא היה אל האדם הבחירה שראויה שתהיה לאדם כי היה נותן לבני אדם לטעות.

אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. דבר אחר הרי שגזל פאה של חטים והלך וזרעה בקרקע וכו'.

וביאר רבינו המהר"ל דשלשה דברים השיב לו, מתחלה כי אין שייך לאבד חמה ולבנה דבר שהעולם תלוי בו, ודבר זה אינו תשובה לעובדים להרים ולגבעות שאפשר שיאבדו ההרים והגבעות, ועל זה השיב לו משל לגזול וזורע באדמה דין הוא שלא יצמח, רק בשביל שכל האדמה היא אחת לכך אינה לוקה קרקע זו, אף על גב שזרע תבואה של גזילה. ומפני כי אין זה תשובה כי לפעמים עובד עבודה זרה פרטית, ואינו דומה לקרקע, שכל הקרקע היא אחת ולפיכך אם לא היה צומח, שלא היה נתן השם יתברך צמיחה בקרקע, כל הקרקע היה לוקה שכל הארץ אחת, אבל עבודה זרה פרטית שעובד יאבד אותה העבודה זרה בלבד מן העולם. ועל זה אמר דבר אחר דגם הבא על אשת איש אדם יחידי הוא, ומ"מ הנהגת הטבע היא אחת כוללת כל העולם, ואם היה נוהג האדם הוזה בשינוי טבע אז הוי שינוי טבע בכל העולם, ואין השם יתברך מאבד את העולם בשביל אדם יחידי פרטי, אבל העולם נוהג על פי טבעו הכללי, והאדם הפרטי הוזה אין כח בו לבטל את מנהגו של עולם, והאדם הפרטי הזה יתן דין פרטי כמו שהוא אדם פרטי.

כלום מתקנא אלא חכם בחכם וכו'.

כתב הבן יהודע, נקיט שלשה, חכם גבור עשיר על פי מה שאמר הכתוב [ירמיה ט' כ"ב] אל יתהלל חכם בחכמתו וגבור בגבורתו ועשיר בעשרו, ואגריפס היה מבין קנא לשון קנאה שמתקנא ח"ו, והשיב לו שהוא לשון הקפדה כמו [זכריה א' י"ד] קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה:

ולא תצאו אלא ביום פלוני ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני.

כתב הבן יהודע, פירוש או או קאמר, יש יסורין משביעים אותם שיצאו ביום פלוני מאליהם שלא ע"י רופא ולא ע"י סם, ויש שמשיביעים אותם שיצאו ע"י רופא או ע"י סם, ובאותם היסורין שהשביעום שיצאו מאליהם מטעה השטן לאותו בעל יסורין שילך ביום ההוא לבית עבודה זרה כדי שיחשוב העבודה זרה הצילו:

שהטו ליה גברא ואתא מטרא.

הקשה הבן יהודע, והלא כתיב [ירמיה י"ד כ"ב] היש בהבלי הגוים מגשימים, שאין גשמים יורדים ע"י כשוף וע"י שדים אלא רק במאמרו יתברך. וכתב דנ"ל הכונה, כיון שהקב"ה גוזר ביום ראש השנה שיבואו גשמים בעיר פלונית ביום פלוני, אז החיצונים שומעים זה הדיבור ומטעין בו את בני אדם, שביום שנגזר שיבא בו המטר אומרים להם בחלום שהטו לי גברא וכו', אבל אם לא היה השי"ת אומר גזירת המטר בדיבור אלא תשאר במחשבה לא היו מרגישים בזה מכח המחשבה, וז"ש מלמד שהחליקן בדברים כדי לטרוך, אמר בדברים דייקא, שמוציא הגזרה בדיבור כדי שיטעו בזה:

אשר חלק ה' לכל העמים וכו'.

ביאר רבינו המהר"ל דעיקר הקושיא שלא היה ראוי להיות המטר בא כאשר הם שוחטים אדם לעבודה זרה, שהרי המטר הוא ביד השם יתברך. ועל זה השיב שהחליקן בדברים, כלומר שהשם יתברך עושה להם רצונם כמו שמביא אחר כך הבא לטמא פותחין לו, ובודאי המטר הזה הוא פעולה זרה מן הפעולות והוא כמו כישוף וכיצא בזה מן אוב וידעוני, ולכך כאשר שוחטין האדם בא מטר, אלא שעיקר השאלה כי המטר שהוא ביד השם יתברך שנותן מטר על פני חוצות, ולמה הקדוש ברוך הוא מביא המטר אחר שהם מכוונים לעבודה זרה ולא היה ראוי שיהיה, ועל זה השיב כי השם יתברך מביא אותם לטעות ואין מוחה בהם ונותן להם רצונם כאילו לא היו מכוונים לעבודה זרה, ואין הפירוש שהשם יתברך מטעה אותם ונותן להם מטר כדי שיטעו, שאין זה כך. אף על גב דרש"י פירש בפירוש החומש אצל לפני בעל צפון הוא נשאר מכל אלהי מצרים והשם יתברך נתן לפניהם

להטעותן וכדכתיב משניא לגוים ויאבדם, דבר זה בודאי נאמר על אומה שהם חייבין כליה, אז נותן לפניהם להטעותן, וכדכתיב ג"כ וחזקתי את לב פרעה, אבל בכאן איירי שאין חייבים כליה ממקום אחר ואין השם יתברך מטעה אותם אבל מניחם לטעות ואין מוחה בידם. וזה לשון החליקן, כי המחליק לשון לאחר אינו מוחה על אשר רוצה לעשות, כך הקדוש ברוך הוא אינו מוחה בהם מלעשות, ולמה אינו מוחה בהם לטרוך מן העולם. והיינו שמביא על זה, הבא לטמא פותחין לו, פירוש, שאין מוחים בידו מלעשות החטא, ואין הפירוש כי פותחין לו מלמעלה השער הסגור, דא"כ היו מסייעין לו מלמעלה בפתיחתו, ובשביל זה פרשו בתוספות דיש לגרום פתחין לו, כלומר שיש לפנוי פתחים לחטא.

בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעין אותו.

ביאר הבן יהודע ע"פ מעשה שהיה בשני יהודים שירדו בספינה בים ותעו בדרך הים, ונתעכבו כמה ימים בדרך, ובאלף צרות הגיעה הספינה לחוף של יבשה שהיה שם עיר גדולה כולה נוצרים, והיה אותו זמן עת שמד שהרגו הנוצרים את היהודים, ויש מהם שהמירו דתם מכח אונס, אך שומרים יהדות בצנעה בביתם, ואלו שני היהודים היו רעבים מאד כשיצאו מן הספינה שיש להם ארבעה ימים שלא אכלו כלום, ונכנסו לאותה העיר וכל אחד נכנס בבית אחד לאכול מאכלים האסורים בשביל פקוח נפש עד שתשוב נפשם ויהיה בהם כח לילך רגלי מעיר לעיר עד שישובו לעירם, וכאשר שבה רוחם והשכימו לנסוע בא היהודי לברך את בעל הבית על חסד שעשה עמו באכילה שהחיה את נפשו, וילחוש לו בעל הבית באזנו ודאי צר עליך הדבר הזה שאכלת מאכל אסור, על כן אודיעך שלא בא בפוך בשר פגול, כי אני יהודי מן האנוסים, ונזהר בביתי לאכול מאכל היתר ובשר שחוטא, והראהו מקום ששוחט, וישמח היהודי על זאת, ואחר שנסע עם חבירו סיפר לחבירו דבר זה, אך חבירו ברור לו שאכל מאכלי נוצרים בשר נבילה וטריפה ובשר בחלב, כי אותו בית שנכנס בו היה בית נוצרי, ונצטער בלבו על זאת, אע"פ שהיה מותר לו מן הדין לאכול בשביל פקוח נפש, אך למה השי"ת הזמין לחבירו ליכנס בבית יהודי אנוס ולו בבית נוצרי, כי ודאי היו שם עוד יהודים אנוסים, וכשהגיע לעירו הלך אצל הרב של העיר ויתרעם על הדבר הזה שקרה לו ולמה נשתנה מחבירו, וישאלהו הרב אם מימיך אכלת איסור ברצון, ויודה כי פעם אחת היה מטייל ביער והיו נוצרים שותין יין ואוכלין גבינה וזמינו אותו עמהם ושתה מינם ואכל מן הגבינה, וכאשר קם אמר יסלח ה', אז אמר לו הרב עתה תראה השגחתו יתברך, חבירך שלא אכל מימיו בשר פיגול ברצון, לכן שמרו השי"ת בעת עתה שהיה בסכנת רעב לא הצריכו לאכול איסור אע"פ שהיה מותר לו כפי הדין משום פקוח נפש, ולכן אע"פ שהיו בתי הנוצרים כולם פתוחים לפנוי

לא נטה לבו ליכנס בתוכם אלא משך השי"ת את לבו ליכנס באותו בית של היהודי שהיה נחשב לעיני הכל שהוא בית נוצרי ולא אכל שם בשר פיגול ולא שום מאכל איסור וטריפות אלא רק מאכל היתר, וכל זה היה לפי תומו, שלא הרגיש בדבר, אבל אתה אשר אכלת מקדמת דנא מאכל איסור בשאט הנפש בלי שום אונס אלא ברצון, הנה אח"כ כשהיה לך סכנת רעב ונכנסת לעיר הנוצרים לאכול איסור בשביל פקוח נפש היו בתי הנוצרים פתוחים לפניך ונכנסת ברצון עצמך, ואכלת מאכל איסור הנמצא שם, ולא נעשה לך סיוע מן השמים כאשר עשו לחבירך, אשר בתי הנוצרים היו פתוחים לפניו, ועם כל זה מן השמים משכו לבבו לבלתי יכנס אלא בבית היהודי האנוס כדי שיאכל שם מאכל היתר, וז"ש בא לטמא במזיד וברצון, הנה אח"כ כשהוא אנוס פותחים לפניו פתחים של מקום טומאה שיכנסם בו וטמא במאכל טמא, אך בא ליטהר בתחלתו, הנה אח"כ כשהוא אנוס מסייעין אותו שלא יכנס בפתחים של מקום טומאה כדי שלא יטמא שם, וכמו ענין אותו מעשה ממש. ע"כ. ואמרו שזו כונתה וידוי בעל הטא, על הטא שחטאנו לפניך באונס וברצון, דהיינו אונס שבא מחמת הרצון, כנ"ל. וזה כעין שהבאנו לעיל בשם המהר"ל בביאור פותחים לו, שאין הכונה שמכשילים אותו, אלא שאין מצילים אותו מן החטא.

לוקחין גת בעוטה מן הגוים אף על פי שהגוי נוטל בידו ונותן לתוך התפוח.

מכאן וכמעט עד סוף המסכת עסקינן בהלכות יין נסך, ובענין יין נסך יש כמה דרגות. יין שנתנסך לעבודה זרה אסור בהנאה מן התורה, וחכמים גזרו על סתם יינם משום בנותיהן ואסרוהו אף בהנאה, והטעם כיון שייך נסך גמור אסור בהנאה עשו סתם יינם כאילו ודאי נתנסך. ולא זו אף זו, אלא שהחמירו לאסור בהנאה אפילו מגע נכרי ביין שלנו. ועוד מצאנו בזה שני אופנים, שנתכוין לנגוע ביין לצורך כל שהוא ובודאי לא לצורך ניסוך, ואופן שלא נתכוין לגעת כלל, שהיא הדרגה הקלה ביותר.

ומבואר בגמרא לקמן שתינוק שאינו יודע בטיב עבודה זרה עושה יין נסך לאסור בשתייה ולא בהנאה, ודנו הראשונים דבזמן הזה אין רגילים לנסך, האם השתנה הדין לענין מגע גוי, דרשב"ם כתב בשם רש"י שכתב על שם הגאונים דבזמן הזה אין איסור הנאה במגע של נכרי ביין שלנו, דנכרים בזמן הזה אין רגילים לנסך לעבודה זרה והווי לענין ניסוך כאילו אינן יודעין בטיב עבודה זרה ומשמשיה והווי כתינוק שעושה יין נסך לאסור בשתייה ולא בהנאה. וכתב הטור דעל זה סומכין בהרבה מקומות ליקח יין מן הנכרים בחובותיהן, וגם אם נגע נכרי ביין שלנו מוכרין אותו לנכרים. והרא"ש [סימן ז'] האריך בזה, וסיים, וטעמים הללו מספיקין למגע נכרי ביין שלנו, אבל סתם יין שאסרו בהנאה משום בנותיהן אין טעם להתירו,

ומיהו י"ל שמתחלה לא אסרו סתם יינן אלא בשתייה מידי דהוה אפת שמן ושלקות, אלא משום שהיו רגילין לנסך אסרוהו בהנאה כיון שנתנסך לעבודה זרה, והאידינא שאין מנסכין דין הוא שנעשה סתם יינן כפת ושלקות [לאסור באכילה ולא בהנאה], ומכל מקום ראייה ברורה אין לנו להתירו בהנאה, הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. ע"כ. והרשב"א כתב בתורת הבית הארוך דברי רשב"ם בשם רש"י ובסוף דבריו כתב וכבר נהגו איסור בכל הארצות האלה ואפילו בהנאה.

וכתב הבית יוסף [יו"ד סימן קכ"ג] דנראה שדעת הרמב"ם שלא לחלק בין גוים שבזמנם לגוים שבזמננו, שכתב [פרק י"א מהלכות מאכלות אסורות ה"ז] כל גוי שאינו עובד עבודה זרה, כגון אלו הישמעאלים יינן אסור בשתייה ומותר בהנאה, וכן הורו כל הגאונים, אבל הנוצרים עובדי עבודה זרה הם וסתם יינם אסור בהנייה. עכ"ל. ומדסתם ולא חילק משמע דלא מפליג בין זמן לזמן כלל:

וכתב עוד הב"י, ואני תמה על דברי רשב"ם בשם רש"י היאך כתבו דגוים בזמן הזה אין רגילים לנסך לעבודה זרה, דהא חזינן הני גוים דמנסכו יין ולחם אונים היא להם והיא עיצומה של עבודה זרה. וכתב דיש לומר מכל מקום לא מיקרי ההיא נסך כיון דלא שפכי ליה קמי עבודה זרה בדרך ניסוך פנים, אלא שהגלח מקריבו קמי עבודה זרה ואחר כך שותהו, נהי דמיתסר משום תקרובת עבודה זרה מכל מקום לא מיקריא ההיא עבודה ניסוך.

ובענין זה עצמו יש גידון מה הוא המגע שאוסר, האם דוקא המגע בגופו של הגוי או אף על ידי דבר אחר או זריקה, וכן כשנוגע שלא בידו, אלא ברגלו, האם הוי מגע לענין יין נסך.

ואצלנו בסוגיא אמרו לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתוך התפוח אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ובגמרא אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך. דהיינו מיד שהתחיל היין להתאסף ולזרום לכיוון היציאה מן הגת, הוי יין ונאסר במגע הגוי, וממילא קשה איך אפשר לקחת גת בעוטה וכו', ותירצה הגמרא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה, דתניא בראשונה היו אומרים דורכים עם הנכרי בגת ולא חיישינן לדרב הונא, חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי בגת משום דרב הונא, ופסקו הפוסקים הלכה כמשנה אחרונה וכדרב הונא.

ומה נקרא התחיל לימשך, כתבו התוספות [ד"ה א"ר הונא] והרא"ש [סימן ג'] והמרדכי [סימן תתמ"ה] שרבינו תם מפרש שמכיון שהתחיל לימשך היינו שהתחיל לקלח היין מן הגת, אבל המשכה בגת עצמו לא, דלא חשיבא המשכה אלא אם כן נמשך חוץ מן הגת. וכתבו הרא"ש והר"ן שאין פירוש זה מחוור, שאינה נקראת המשכה

אלא בגת עצמו, אבל מן הגת לבור ירידה או קילוח נקרא ולא המשכה. וגם הרשב"א בתורת הבית כתב שאין פירוש זה מחוור ואין לסמוך עליו, וכתב הב"י, והסכימו שלשתם שהעיקר כדברי רש"י שפירש על דברי רב הונא כיון שהתחיל לימשך, שהגת עשויה במדרון, ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. וכן דעת הרמב"ם [פ"א מהלכות מאכלות אסורות הי"א] שכתב, מאימתי יאסר יין הגוים משידרוך וימשך היין אף על פי שלא ירד לבור אלא עדיין הוא בגת הרי זה אסור, והכי נקטינן:

וכתב עוד הר"ן על דברי רש"י דכיון שהתחיל לימשך בגת עצמו מעליונו לתחתונו, נעשה יין נסך כל היין, ואפילו מה שלא נמשך ממנו, אבל הרמב"ן פירש דלרב הונא אינו נעשה יין נסך אלא מה שנמשך אבל מה שלא נמשך לא. והרשב"א כתב בתורת הבית שדעת הרמב"ד נראה שהיא כדעת הרמב"ן, אבל נראה דדעתו וכן דעת עוד הרבה ראשונים כדעת הר"ן.

ובגמרא [נ"ה ע"ב] הקשו על מה שאמר רב הונא יין כיון שהתחיל להמשך עושה יין נסך ממשנתנו דתנן לוקחים גת בעוטה מן העובד כוכבים, ואף על פי שנטל בידו ונתן לתפוח, וא"ר הונא בגת פקוקה ומלאה. ונחלקו הראשונים אם תירוץ זה הוא גם למסקנת הגמרא דכאן למשנה ראשונה, ודעת הר"ן דגת פקוקה ומלאה אינה נאסרת במגע גוי, דבכי האי גוונא אפילו רב הונא מודה, הא אילו היתה פקוקה ולא מלאה מיתסרא שהרי נמשך בגת עצמו, וכן נמי מלאה ולא פקוקה שכיון שהתחיל קצתו לימשך נעשה יין נסך אף מה שלא נמשך, וכך מטיין דברי הר"ף שכתב שינויא דגת פקוקה ומלאה דאלמא במסקנא נמי קאי. וכתב הב"י דהרמב"ן מחמיר לומר דמסקנא דסוגיין אפילו בגת פקוקה ומלאה אסור, וכן נראה מדברי הרמב"ם [פ"א מהלכות מאכלות אסורות הי"א] שלא חילק להתיר בפקוקה ומלאה, וזו חומרא יתירה, והרשב"א כתב גם כן שאין דברי הרמב"ן מחוורים ופסק כדברי הר"ן. וכן דעת הרא"ש דאף למשנה אחרונה מותר לדרוך בגת פקוקה ומלאה, וכתבו התוספות והרא"ש דרבינו תם היה אוסר, כי אולי אסרו לפי משנה אחרונה כל דריכה עם הנכרי אף בגת פקוקה ומלאה, כי יש לחוש קודם המשכה אטו לאחר המשכה. והטור כתב שר"ת החמיר לאסור בה כיון דבהמשכה כל דהו נעשה יין נסך א"א ליזהר ממגעו של נכרי אחר המשכה. וכתב הבית יוסף דמכל מקום משמע דלא אסר רבינו תם גת פקוקה ומלאה אלא שידרוך בה הנכרי, אבל מגעו בה מודה דאינו אוסר וכדברי הרשב"א והר"ן.

וכתב הטור, ופירוש התחיל לימשך כמו שפירש רש"י שנמשך על הגת בעצמו כי הגת הוא מדרון, ואם פינה החרצנים והזגין והבדילין מהיין והיין לבדו נמשך מצד העליון לצד התחתון ונשאר היין לבדו עומד נקרא המשכה ונאסר כל מה שבגת, אבל כל זמן שלא הבדיל היין הזגין והחרצנים לא הוי המשכה.

וכתב הב"י דמ"ש אבל כל זמן שלא הבדיל היין מן החרצנים והזגין לא הוי המשכה, היינו אף על פי שהבדיל היין מלמעלה לא הוי המשכה עד שיבדילנו עד שולי הגיגית, וכן כתבו התוספות [נ"ה ע"ב ד"ה א"ר הונא] שכתב רשב"ם בשם רש"י וז"ל, ואם מפנין גרעינין שבגיגיות אילך ואילך כדי שיכנס באמצעיתו נראה לרש"י שאין לך המשכה גדולה מזו ועושה יין נסך. עכ"ל. וכתבו התוספות דצריך לומר לפירושו שפינה הגרעינין עד שולי הגיגית, שאם לא פינה כי אם למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחתיה, עיי"ש. וכן כתב המרדכי [סימן תמ"ה] וכן נראה מדברי הרא"ש [סימן ג'] שכתב וז"ל, תנן לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אף על פי שנטל בידו ונתן לתפוח וכשמאסף החרצנים והזגין ונתנן לתפוח נשאר היין לבדו ונמשך לצד התחתון, ומשני בגת מלאה ופקוקה, וכיון שהגת מלאה אי אפשר לפנות ולהבדיל כל החרצנים מן היין אלא מן העליונים הוא נוטל ונתן לתפוח ונשאר הרבה חרצנים וזגים עם היין ואין כאן המשכה. ונראה שהסמ"ג מסופק בדבר, שכתב לדברי רש"י אפילו בלא נתינת סל אלא שפינה הענבים אילך ואילך ויין צלול כנוס באמצע נקראת המשכה, ושמא לדבריו זהו כשלא נשאר ענבים עד שולי הגיגית במקום שהיין צלול כנוס שם. עכ"ל.

דף נ"ז ע"ב

אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת, אבל החזיר גרגותני לגת אסור.

כתב הטור [יורה דעה סימן קכ"ג] גת שהיא סתומה ומלאה דלא שייך בה המשכה וירד ממנה יין והחרצנים ביחד לתוך הגרגותני שהוא סל שלפני הגת שהיין מסנן בו וממנו ירד לבור אין על מה שבגת תורת יין אלא מה שבסל לבד, ואם נגע עכו"ם בסל נאסר, ואם החזירו לגת נאסר מה שבגת משום תערובת יין שבסל שנתערבו בו, ואלו הן דברי רב הונא, וכך מביאם א"א הרא"ש ז"ל. אבל בספר התרומה כתב כיון דקיימא לן סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו אין הלכה כרב הונא בזה דחרצנים וזגים שאינם ממיין היין מבטלין אותו.

ומ"ש הטור בשם ספר התרומה, כן כתב הר"ן בשם רבותינו הצרפתים וכן פסק הרשב"א בתורת הבית. וכן פסק להלכה בשולחן ערוך [סעיף כ'], גת שהיא סתומה ומליאה, דלא שייך בה המשכה, וירד ממנה יין וחרצנים ביחד לתוך סל שלפני הגת שהיין מסתנן בו, אין על מה שבגת תורת יין אלא על מה שבסל בלבד, ואם נגע עובד כוכבים בסל, נאסר. ואם החזירו לגת, נאסר מה שבגת משום תערובת יין שבסל שנתערב בו. ואם יש בחרצנים וזגים שבגת ס' כנגד יין שנפל בו מהסל, מותר.

אמר להו דורכין עם העובד כוכבים בנת. והא קא מנסך בידיה דציירנא להו לידיה. והא קא מנסך ברגל ניסוך דרגל לא שמיה ניסוך.

כן אם דרך היין ברגליו מותר בהנאה כיון שטרוד בדריכה בד"א כששמר ישראל ידיו שלא נגע ביין אבל אם לא שמר ישראל ידיו אסור בהנאה שודאי נגע בידיו שחיבת ניסוך עליו והרשב"א כתב שאפילו נגע ברגלים ביין בכוונת מגע מותר בהנאה כיון שאין דרך ניסוך בכך וא"א הרא"ש ז"ל אסרו בהנאה.

וז"ל הרא"ש [סימן י"ה], גוי שדרך יין ברגליו כיון שטרוד בדריכה שרי בהנאה אבל בנגע ברגלו בכוונת מגע אסור בהנאה. עכ"ל. והרשב"א בתורת הבית הארוך כתב דמשום נגיעת רגל לא גזרו עליו אסור הנאה לפי שאין דרכו לנסך כך דבזיא להו מילתא, וכן נראה מדברי הרמב"ן דלעולם נגיעת רגל אינה אוסרת בהנאה לפי שאין הרוב מנסכין כך דבזיון הוא להם לנסך ברגל. עכ"ל. והר"ן האריך בזה וכתב, ולפיכך נראה לי דניסוך דרגל אפילו באין מתכוין למלאכה לא שמיה ניסוך ליאסר בהנאה. והרמב"ם משמע דסבירא ליה דניסוך דרגל לא שמיה ניסוך שכתב [פרק י"א מהמ"א הי"א] מאימתי יאסר יין הגוים משידרוך וימשך היין אף על פי שלא ירד לבור אלא עדיין הוא בנת הרי זה אסור, לפיכך אין דורכין עם הנכרי בנת שמא יגע בידו וינסך, ואפילו היה כפות. ע"כ. משמע בהדיא שאע"ג שדרך ברגליו לא היה נאסר אלא משום דחיישינן שמא יגע בידו. וכתב הב"י דלפי זה מה שכתב [רפ"ב ה"א] כיצד היא הנגיעה שאוסר בה הגוי היין, הוא שיגע ביין עצמו בין בידו בין בשאר איבריו שדרכו לנסך בהן, צריך לומר דלא קאמר שאר איבריו לאתווי רגלו אלא לאתווי פיו. והביא הב"י מהרשב"א בתורת הבית שכתב שנראה מדברי הרמב"ם שהנגיעה ביין ברגל אינו אסור בהנאה. ורבינו ירוחם [ני"ז ח"א קנ"ג] כתב נגע ברגלו או בשאר גופו חוץ מידו ופיו אינו אסור אלא בשתיה אפילו כיון ליגע ויודע שהוא יין, אבל אם כיון לנסך אסור בהנאה. הרי דסבירא ליה דשייך ניסוך ברגל, רק בסתמא אין חוששים לו. וכתב הב"י בבדק הבית, ולענין הלכה, כיון שהרי"ף והרא"ש סוברים דמגע דרגל אסור בהנאה הכי נקטינן, וכל שכן שגם הרמב"ם ז"ל אפשר שסובר כן [עד כאן].

דף נ"ז ע"א

ההוא עובדא דהוה בבירם כו'.

גירסת רש"י ההוא עובדא דהוה בבירם דההוא גוי דהוה סליק בדיקלא ואיתיה לוליבא בהדי דקא נחית נגע ברישא דלוליבא בהמרא שלא בכוונה שרייה רב לזבוני לגוים וכו', ולפי גירסא מגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע אסור בשתיה. והקשו הראשונים [התוספות

[ד"ה ה"ג ברוב] והרא"ש [סימן ה'] והרשב"א [תורת הבית]] על גירסא זו כמה קושיות, והסכימו לגירסת הרי"ף ורבינו חננאל ובה"ג ותשובת הגאונים דלא גרסי ברישא דלוליבא, אלא נגע בחמרא, דהוי ליה מגע גוי בגופו שלא בכוונה, אבל מגע ע"י דבר אחר שלא בכוונה שרי אפילו בשתיה וכדאמרין לקמן בגמרא [פ"א ע"א]. וכתב הב"י, ונמצינו למדים לפי זה דיש חילוק בין מגעו ע"י דבר אחר למגע עצמו, דמגע עצמו אפילו שלא בכוונת מגע כלל אסור בשתיה, ואילו מגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע אינו אסור אפילו בשתיה, וכתבו התוספות שכן פסק רבינו תם הלכה למעשה דמגע גוי ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע מותר בשתיה, וכן כתב המרדכי [סימן תתמ"ו] על גוי שהיה מהלך ונגע בכנף בגדו ביין שלא בכוונה והתיר רבינו תם. וכתב הרשב"א, והוא הדין מגעו ע"י דבר אחר בכוונת מגע ושלא בכוונת יין.

ולקמן [נ"ה ע"א] אמרינן, רבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי הוו יתבו וקא שתו המרא, אתא ההוא גברא, אמרו ליה תא אשקינן, לבתר דרמא לכסא איגלאי מילתא דעובד כוכבים הוא, חד אסר אפילו בהנאה, וחד שרי אפילו בשתייה וכו' והא קא נגע ביה בנטלא, וה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ואסור, לא צריכא דקא מזריק אורוקי, וה"ל כחו שלא בכוונה, וכל כחו שלא בכוונה לא גזרו ביה רבנן. ע"כ. חזינן דמגע גוי שלא בכונה על ידי דבר אחר אסור, צריך לומר שהכונה שנגע ביין עצמו ולא בנטלא מבחוץ, וכן כתבו התוספות [שם] דהכי פירושו והא נגע ביין שבנטלא שהוא מלא על כל גדותיו אבל אם היה נוגע ביין ע"י נטלא מזה אינו חושש דשרי אפילו בשתיה, וכן כתב הרא"ש.

אמנם כתב הב"י דמצא שגם רש"י פירש כן, ולפי מה שהעידו עליו המפרשים שהוא גורס נגע ברישא דלוליבא צריך לומר שהוא מחלק בין מגע גוי ע"י דבר אחר שלא בכוונת מגע למגעו ע"י דבר אחר בכוונת מגע אלא שאינו יודע שהוא יין דבשלא בכוונת מגע אסור בשתיה ובכוונת מגע אלא שאינו יודע שהוא יין מותר בשתיה, ושלא כדברי הטור שכתב שהוא משהו שניהם לאסרם בשתיה.

והר"ן כתב דלדעת הרי"ף והגאונים שגורסים נגע בחמרא, אף על פי שבמגעו ע"י דבר אחר שלא בכוונה מתירין אפילו בשתיה, הני מילי שלא בכוונת מגע הא בכוונת מגע אף על גב דליכא כוונת ניסוך אסור בשתיה. וכתב המרדכי [סימן תתמ"ז ד"ה הגה"ה] לפירוש רבינו תם שמתיר מגע ע"י דבר אחר כסבור שהוא שכר, אם כן בזמן הזה גוים דלאו בני ניסוך נינהו דלא בקיאי במיב עבודה זרה ומשמשיה וחשיבי כתינוק בן יום אחד, היה מתיר מגע גוי על ידי דבר אחר אף על פי שהוא יודע שהוא יין כיון שאינו בר ניסוך ולא אתי לכלל כוונת ניסוך לשון ה"ר חזקיה. עכ"ל.

בהוצאת ידו יאסר בהנאה. כיצד יעשה, יאחז בידו שלא יוכל לנענע ביין ויפתח נקב בחבית למטה ויוציא היין דרך שם.

ואמרינן עוד לקמן [נ"ה ע"ב] דאגרדמים עובד כוכבים שקדה במינקת והעלה, או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית, זה היה מעשה ואסרוהו. ומכאן למדנו דמגע גוי ביין אסרו אף על ידי פיו.

וכתב הרא"ש [סימן ה'] דפלוגתא היא בירושלמי אם גוי עושה יין נסך בפיו, דאיכא מאן דאמר דהחזירו לחבית אסור בשהחזירו גוי היא, אבל החזירו ישראל שרי. וכתב הרא"ש שלפי התוספתא [פ"ה ה"ב] דקתני קדה במינקת ונפלה ממנו טיפה כל שהוא שטיפת היין אסורה ואוסרת בכל שהוא משמע שהגוי עושה בפיו יין נסך, וכן עמא דבר. וכן כתב הרשב"א בתורת הבית. וכתב הר"ן דלדידן דקיימא לן דסתם יינם שנתערב ביין ימכר לגוי חוץ מדמי סתם יינם שבו, לא שוו דינייהו דהעלה במניקה וטעם מן הכוס והחזירו לחבית, דבטעם מן הכוס והחזירו לחבית לא מיתסר אלא כנגד מה שהחזיר לחבית וימכר כולו לגוים חוץ מדמי איסור שבו, אבל קדה במינקת והעלה יין לפיו מיתסר כולי חמרא שכל היין התחתון בסיס לעליון הילכך הוי ליה כנוגע בכולו.

ולהלכה [שולחן ערוך יורה דעה סימן קכ"ד סעיף י"א], כיצד היא הנגיעה שאוסר בה העובד כוכבים היין בהנאה, שיגע בידו או ברגלו (ו"א דאם נגע ברגלו אינו אוסר בהנאה, דאין דרך נסוך בכך) (ב"י) או בדבר אחר (שבידו), וישכשך, אפילו בפיו, כגון ששתה ממנו או שמצץ במינקת והעלה לחבית והעלהו לפיו, כל היין אסור בהנאה.

גופא אמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך וכו'.

כתב הטור [סימן קכ"ד], לא מגע של כל הגוים אסרו בהנאה אלא דוקא בגדול שיודע בטיב עבודה זרה ומשמישה וכו' אבל קטן שלא הגיע לכלל זה אינו אוסר אלא בשתיה ולא בהנאה. וכתב הרשב"א בתורת הבית דיודע בטיב עבודה זרה ומשמישה הוא כל שהוא זוכר ומזכיר בפיו עבודה זרה ומשמישה.

ולקמן אמרינן דאין כן דעת שמואל, אלא שאין תינוק בן יומו עושה יין נסך, ונחלקו הראשונים הלכה כמאן, ורבינו תם פסק כרב. וכן נראה מדברי הרא"ש שכך הוא סובר, וכתב הר"ן שכן פסק הרמב"ן וכן פסק הרשב"א גם כן, וכן פסק הרמב"ם [פ"א מהמ"א ה"ה]. וכתב הב"י דלענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

ובמגע גר תושב נחלקו הראשונים, ויתבאר אי"ה לקמן פרק חמישי.

הלוקח עבדים מן העובדי כוכבים שמלו ולא טבלו, וכן בני השפחות שמלו ולא טבלו וכו' אמר רב נחמן אמר

וכתב הטור דלפי שיטה זו שמגע גוי ביין על ידי דבר אחר שלא בכונה מותר אף בשתיה, חבית שנסדקה לרחבה והיין מטפטף לצאת ובא נכרי ונתן ידו עליה והכביד עליה עד שהדקה ומונע יציאת היין מותר, וכן התיר ר"ת ברזא שהיתה רפוי בחבית או מגופה שהיה רפויה ובא נכרי ומהדקה, וכן התיר בחבית שאין שוליה מהודקים והיין יוצא, שיקח ישראל נעורת בידו ויתפשנה כנגד הנקב שימנע קצת מהיין לצאת, ויבא נכרי אומן ויהדקנה בסכין בנקב עד שיסתום היטב. ומיהו אם היין שותת הרבה אז צריך לזהר כי אז נוגע הנכרי ביין, ואם אינו נוגע בידו אלא בסכין מותר, שאינו מכויז רק לסתום הכלי ולא ליגע ביין והוי כמו נוגע ע"י ד"א שלא בכונה. ויש מחלקין בין אם בא ליתן הנעורת סביב השולים במקום שמחוברין לדפנות, ובין אם בא ליתנו באמצע, לפי שבאמצע הוא תוחב הנעורת כנגד חלל החבית ונגע ביין ואסר, אבל סביב השולים אינו תוחב כנגד חלל החבית, וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק.

הזכרנו לעיל דהטור משוה מגע גוי ע"י דבר אחר שלא בכוננת מגע למגעו ע"י דבר אחר בכוננת מגע אלא שאינו יודע שהוא יין, וז"ל הטור [סימן קכ"ד], לא כל מגעת הנכרים שוה לאסור, יש שאסור בהנאה ויש שמותר בהנאה ואסור בשתייה, ויש שמותר אפילו בשתייה. כיצד מגעו בכונה, שכיון ליגע ביין ואינו עוסק בדבר אחר, לא שנא נגע בידו או בד"א שבידו אסור בהנאה, אפילו בשכשוך בעלמא ששכשך בו ולא יצק ממנו כלום, ואפילו בפיו, כגון ששתה ממנו או שמצץ במינקת שבחבית והעלהו לפיו, כל היין אסור בהנאה. וזה המעשה בגמרא [ע"ב] ההוא עובדא דהוה במחוזא, אתא עובד כוכבים עייל לחנותא דישראל, אמר להו אית לכו חמרא לזבוני אמרו ליה לא, הוה יתיב חמרא בדוולא, שדי ביה ידיה שיכשך ביה, אמר להו האי לאו חמרא הוא. ע"כ. ואמרו דהיין נאסר בהנאה ואם נתערב באחר דמי היין המשוכשך אסור בהנאה והשאר מותר בהנאה.

ומגע שלא בכונה בין שלא היה לו כוננת מגע כלל כמו קטן או שיש לו כוננת מגע וידוע שלא כיון ליגע כגון שהוא טרוד בדבר אחר אסור בשתיה ומותר בהנאה אפילו הוא אנוס בנגיעתו ביין, כגון שנפל לבור אסור בשתיה. וכן אם הכניס ידיו לחבית של יין ואינו יודע שהוא יין מותר בהנאה, כהמעשה לקמן [נ"ה ע"א] חרם עובד כוכבים שהושיט ידו לחבית, וכסבור של שמן היא ונמצאת של יין, זה היה מעשה ואמרו ימכר. ופירש ר"ת דדוקא שלא נודע לו שהוא יין עד שהוציא ידיו, והראב"ד כתב אפילו נודע לו שהוא יין, אם מיד כשנודע לו הוציאם מותר בהנאה, וכן הוא מסקנת הרא"ש.

ומבואר לקמן [נ"ט ע"ב] שאם נפל לגוי שום דבר ביין והכניס ידו והוציאו לא נאסר בהנאה בהכנסת ידו אפילו אם יודע שהוא יין, שאינו מכויז אלא ליטול את שלו, אבל

שמואל הלוקח עבדים מן הגוים אף על פי שמלו וטבלו עושים יין נסך עד שתשקע עבודה זרה מפייהם וכמה אמר רבי יהושע בן לוי עד שנים עשר חדש.

ורב פליג עליה וסבר דהלוקח עבדים מן הגוים ומלו וטבלו לאלתר אינם עושים יין נסך. וכתבו המפרשים שרבינו חננאל פסק הלכה כשמואל ורבינו תם פסק הלכה כרב. וכתב הרשב"א בתורת הבית, דהא דאמר שמואל דעושים יין נסך עד שנים עשר חדש דוקא בשלקחן מן הגוים אבל לקחן מישראל מיד שמלו וטבלו ישראלים גמורים הם ואין עושים יין נסך כל ששהו בבית ישראל שנים עשר חדש, דבביתו של ישראל אין שם עבודה זרה שגורה בפיו. וכתב הר"ן דמסתברא דכי בעי שתשקע עבודה זרה מפייהו הני מילי כשמלו וטבלו על כרחן, אבל לדעתם ורצונם לא בעי שיקוע אלא הרי הן כישראלים גמורים. וכתב הב"י דבסברת הרמב"ן מחלוקת בין הרשב"א והר"ן, שהרשב"א כתב שהוא פוסק כרב והר"ן כתב שהוא פוסק כשמואל. וה"ר יונה כתב באגרת התשובה, ישמעאלית שטבלה לשם עבדות אם לא האמינה בתורת משה ואינה מקיימת עליה מצות שהאשה חייבת בהן הרי היא עושה יין נסך במגעה והרי היא כגויה לכל דבריה. עכ"ל. ודעת התוספות והרא"ש היא לפסוק כרב, וכתבו שכן נהגו כל גדולי ארץ אשכנז שאין נזהרים ממגע עבדים אחר שמלו וטבלו לאלתר, וכן נראה שהוא דעת הרשב"א גם כן, וכן פסק הרמב"ם [פ"א מהלכות מאכלות אסורות ה"ה] וז"ל, הלוקח עבדים מן הגוים ומלו וטבלו מיד אין מנסכין ויין שנגעו בו מותר בשתיה ואף על פי שעדיין לא נהגו בדתי ישראל ועדיין לא פסקה עבודה זרה מפייהם, והכי נקטינן:

וכתב הטור, שפחות נכריות שילדו בבית ישראל בעוד הבנים קטנים מגען מותר אפילו בשתייה, אחר שגדלו הרי הן כשאר נכרים דעלמא. וכתב הרשב"א דבעודן קטנים רשאי היינו אפילו בלא מלו וטבלו והרמ"ה כתב דדווקא כשמלו ולא טבלו, וכן דעת הרמב"ם [פ"א מהלכות מאכלות אסורות ה"ז] שכתב בני השפחות הגויות שנולדו ברשות ישראל ומלו ועדיין לא טבלו הגדולים אוסרים היין כשיגעו בו והקטנים אינם אוסרים. עד כאן. וכתב הרשב"א בבתורת הבית הקצר, שאף על פי שכשהם קטנים מגען מותר בשתייה, כשהם גדולים הרי הם כשאר גוים שאוסרין במגען אפילו בהנאה. וכתב הב"י, לענין הלכה כיון שהרמב"ם והרמ"ה מסכימין לדעת אחת הכי נקטינן.

דף נ"ח ע"ב

איקלע רב נחמן למחוזא אמר ליה רבא לרב אליקים שמעיה טרוק גלי דלא ליתיה איניש ליטרדן על רבא לגביה א"ל כי האי גוונא מאי כו'.

זו גירסת התוספות והרישב"א, ולא כדלפנינו רב הונא בריה דרב נחמן, וכתב פירוש, כי רב נחמן רבו של רבא בא אחר כך למקומו של רבא ושמח רבא ואמר לשמעיה שיסגור הדלתות כדי שידבר עם רבו בנחת ולא ליתיה איניש למיטרדיה, ועל רבא לגבי רב נחמן רביה כי דרכם היה ליחד בית מיוחד בבתיים לאדם גדול המתאכסן עמהם, ושאל רבא לרב נחמן כי האי גוונא מאי, כלומר מה יהא דינא דחמרא דדולא, ואמר ליה אסור בהנאה וכו'. אבל גירסת רש"י אקלע רב הונא בריה דרב נחמן למחוזא אמר ליה רבא כו' על רב הונא לגבי דרבא ואמר ליה כי האי גוונא מאי כו', ופירש הוא ז"ל דכי אפלוג עליה לא היו בעיר להתוכח עמו ואקלע בתר הכי רב הונא בריה דרב נחמן למקומו של רבא, וא"ל רבא לשמעיה סגור הדלתות, כי היה מתירא מרב הונא שיקפחנו בהלכות על דבר מחלקותם, ואפילו הכי נדחק רב הונא ובא אצל רבא ואמר לו כי האי גוונא מאי כו'. וכתב הרישב"א דאינו נכון, דהוא תימה גדול שיאמר רבא שהוא אדם גדול לשמעיה שיסגור הדלתות כדי שלא ישא ויתן בהלכה עם בר מחלוקתו וירצה להעמיד דבריו להקל ויברח ממשא ומתן, לכך הנכון בשמועה זו דלכולי עלמא חמרא דחבייתא שרי בהנאה כרבן שמעון בן גמליאל ולא נחלקו אלא בחמרא דדולא דשכשך גוי דרבא שרייה לזבוניה כוליה לגוים ואפילו מאי דהוה בדולא, ואיפלוג עליה אידך רבנן למימרא דמאי דהוה בדולא מיהת דשכשך גוי אסור בהנאה, ואמרו שימכר כולו לגוים חוץ מדמי חמרא דדולא, וטעם מחלקותם בזה, כי רבא היה סובר דמאי דשכשך גוי מגע גוי שלא בכונה הוא חשוב שאינו אוסר אלא בשתייה, ואידך רבנן סברי דכיון שלא היה צריך אלא ליגע בו ולומר האי לאו חמרא הוא ושכשך בו יש לנו לחוש שנסכו בחמתו, דכל דעביד טפי ממאי דצריך כמגעו בכונה חשיב.

דף נ"ט ע"ב

אמר רבא אשי האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל ככוונה, אף על גב דלזבוניה לעובד כוכבים אחרינא אסור, שרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים, מאי טעמא מיקלא קלייה.

וכתב הר"ן הטעם משום דלאו מכר הוא ואינו נהנה מדמי יין נסך אלא אומר לו שפכת ייני ואבדתו הימני דמי יין כשר קא שקיל, ואף על גב דגוי לא יהיב דמי אלא אם כן יהיב ליה ישראל חמרא, לא מיתסר משום הכי דמכל מקום הרי מחוייב לו דמי נזקו, ומשום תשלומי נזק שקיל להו לדמיה ולא משום תורת מכר. וכך הם דברי הרמב"ם [פ"ג הכ"ה] דז"ל, עכו"ם שנגע בינו של ישראל לאונסו מותר למכור אותו יין לאותו העכו"ם שאסרו לבדו, שכיון שנתכוון זה העכו"ם להזיקו ולאסור יינו הרי זה כמו ששברו או שרפו שחייב לשלם, ונמצאו

הדמים שלוקח ממנו דמי ההיזק ולא דמי המכירה. ומשמע מדבריו דדוקא בגוי שנתכוין להזיקו ולאסור יינו הוא דשרי למישקל דמי מיניה, אבל אם לא נתכוין לכך אסור למישקל דמי מיניה. וכתב הב"י [סימן קל"ב] דנראה דטעמו משום דאם לא נתכוין להזיקו ולאסרו עליו אינו חייב לשלם, וכיון שאינו חייב לשלם לו כי שקיל דמי יין נסך קא שקיל.

והקשה הב"י דכי לא נתכוין נמי אמאי לא מיחייב לשלומי, הא תנן אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד, ותירץ דיש לומר דהני מילי בדברים שהם ידועים לכל העולם שהם נזקים, בהנחה אמרינן שאין טענת שוגג או אינו מכוין פוטרנו, אבל אם נגיעה בעלמא ביין דלכולי עלמא לית ביה נזקא כלל אלא לישראל או ליודעים בטיבם כל שלא נתכוין להזיק אין לחייבו לשלם. והרשב"א כתב בתורת הבית דלגירסא הנ"ל יש מפרשים

דוקא דנסכיה בכוונה, הא אם היה סבור שהוא של עצמו ונסכיה אסור, דהא בשל ישראל בכענין זה פטור. וכתב הרשב"א דליתא, דהא מכל מקום קלייה ניהליה, אלא אפילו לאותה גירסא מה שאמר בכוונה הכונה לכוונת מגע שאסרו עליו בהנאה, אפילו הכי שרי למישקל מיניה, דאי נגע בו שלא בכוונת מגע אין צריך ליקח ממנו אלא אפילו לאחרים יכול למכרו שהרי אין אסור וזה נכון ועיקר. עכ"ל.

וכתבו התוספות [נ"ה ע"ב ד"ה כתב] והגהות אשרי [סימן י"ג] דבזמן הזה גוי ששכשך בינו של ישראל מותר למכרו לגוים, דלא בקיאי בשכשוך, אבל בשתיה אסור, ודוקא בשלא נתכוין הגוי ליגע כדי להכעיס לישראל, אבל נתכוין להכעיס לישראל ולהפסידו הוא שרי ואפילו בשתיה, דכהאי גוונא לא גזור רבנן, וקרוב הדבר בעיני דאפילו נגע בידו הגוי להכעיס מותר בשתיה.

